

УДК 070 (327:93)

ДОСВІД ІРЛАНДСЬКОГО ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ НА СТОРІНКАХ ПІДПІЛЬНОГО НАЦІОНАЛІСТИЧНОГО ОРГАНУ УВО “СУРМА”

Василь Пастушина

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львів, Україна, e-mail: journft@franko.lviv.ua*

У статті проаналізовано висвітлення досвіду ірландського національно-визвольного руху на сторінках журналу “Сурма” як моделі боротьби за державність. Автор на основі публіцистичних статей робить висновок про близькість ірландської та української програм здобуття незалежності.

Ключові слова: визвольний рух, пропаганда, Українська військова організація.

Проблема висвітлення українського визвольного руху у журналі “Сурма” в кінці 20-х рр. ХХ ст. не може бути повноцінно представлена без міжнародного контексту.

Прикметно, що в “Сурмі” періодично друкували статті про визвольний рух в інших країнах, які можна називати серією дописів. Вони були покликані навчити українських громадян боротися за свою незалежність на прикладі інших народів. Однією із найцікавіших серій дописів, представлених у журналі, були статті про ірландський визвольний рух. Автор статей ґрунтовно підійшов до вивчення проблем революційної боротьби в Ірландії та розробив структуру боротьби за незалежність за кордоном, вдаючись не лише в історію, а постійно наголошуючи на компаративному складнику предмету свого дослідження щодо ситуації в Україні. Ця тема досі залишається малодослідженою, особливо в аспекті порівняльного аналізу визвольних рухів обох народів на матеріалі серії дописів про революційний рух Ірландії в націоналістичному підпільному органі УВО “Сурма”.

Зважаючи на те, що журнал “Сурма” був підпільним органом, практично усі статті (окрім публікації “Пропаганда” Старопольського) були анонімними або друкувалися із псевдонімами. Опрацювавши спогади В. Мартинця [3], дослідження О. Багана [1], Б. Галайка [2], М. Посівнича [4], які говорили про редакційний склад журналу “Сурма” та про те, хто за яку тематику відповідав, можна із упевненістю говорити, що О. Сенник (він же Канцлер) писав про революційно-визвольні рухи інших народів.

Чи не найбільша увага публіциста була прикута саме до ірландської визвольної боротьби [6, с. 4–6; 7, с. 5–6; 8, с. 3–4; 9, с. 6–7; 10, с. 4–5; 11, с. 2–4].

О. Сенік, вміщуючи статті про визвольний рух в Ірландії, прагнув показати здобутки та помилки революційного руху на міжнародній арені, таким чином акцентуючи увагу на перемогах визвольної боротьби в інших країнах та остерігаючи від поразок. Публіцист підкреслює: “Історія героїської Ірландії, це незглибима криниця наук, примірів і досвіду для кожного народу, який бореться за свою державність. Вона вчить нас, що тільки силою духа і силою зброї може поневолений нарід добути собі волю” [6, с. 4].

Усі дописи до “Революційного руху Ірландії” можна поділити на дві частини. Перша частина стосується чотирьох статей, виданих послідовно від 2 по 4 номер 1927 р., в яких розповідається про дві революції 1848 та 1867 рр. та події, які відбувалися між цими роками, особливу увагу звертаючи на власне організацію ірландської визвольної боротьби. У другій частині дописів, яка надрукована в другому та третьому номерах 1928 р., розповідь ведеться здебільшого про боротьбу на парламентській арені, тобто у цих двох статтях публіцист об’єктивно глянув на зовнішньополітичну ситуацію навколо ірландського визвольного руху в майже сторічний період: від початку ХІХ до початку ХХ ст.

Про ірландський революційно-визвольний рух у журналі “Сурма” загалом надруковано 6 статей: чотири статті в 1927 р. та дві — в 1928. У першій статті “Революційний рух Ірландії” публіцист здійснює своєрідний історичний екскурс в ХІХ ст. Він не засуджував ці повстання, а навпаки — закликав до подібних, адже в умовах повстання консолідується революційно налаштовані сили, які надалі можуть якісно організувати дієву боротьбу.

Перша стаття стосується створення визвольної організації після невдалого повстання 1848 р., розташування революційних сил, впливів організації на громадян Ірландії, англійського керівництва та міжнародної ситуації. Загалом перша стаття стосується того, як після поразки першого, не достатньо організованого повстання, силами новоствореної революційної організації здійснюється підготовка до наступного. Троє повстанців-революціонерів Дж. Стіфенс, Ж. О’Махоні та Дохен після поразки визвольного повстання створили Ірландське революційне братство (або ж Фенінське братство). Автор статті на прикладі ірландської системи організації боротьби прагне показати, як дисципліновано і швидко організувати великі революційні сили проти окупанта: “вже тоді “Ірландське Революційне Братство” нараховувало біля 60000 членів. Згодом при видатній допомозі американської ірландської еміграції організація скріпилася надзвичайно так, що під кінець 1865 р. мали фенії вже біля 200000 членів, з яких 50000 було вповні вишколених у воєнному ділі, а 50000 частинно вишколених” [6, с. 5].

Важливим чинником у революційній боротьбі була організована армія, — у складі Братства діяв Військовий комітет. Зауважимо, що невдовзі таку практику повторила ОУН, в якій УВО виконувало функцію підготовки війська.

Організація революційного поступу не обмежувалася територією окупованої Ірландії, великий вплив на визвольний рух мала еміграція, особливо це стосувалося Америки. В Америці на той час виникла революційна організація “Здруження пам’яті Емета”, яка намагалася допомагати крайовій організації матеріальними засобами та провокаціями в бік Англії та Росії для розпалення війни між ними, щоправда, реалізувати свої плани їй не вдалося. Після того, як організація припинила свою діяльність, у 1857-1858 рр. утворюється подібна

організація із радикальною військовою позицією “Таємна військова організація” (у матеріалах “Сурми” — “Тайна військова організація”), яка фактично була осередком Братства у іншій країні.

Автор статті наголошує на тому, що ірландські революціонери підтримували поневолених поляків і радикально висловлюється, екстрапулюючи тодішню ситуацію у його сучасність, незважаючи на те, що стаття має відчутний історичний зріз: “Коли б тодішні ірландські революціонери могли були передбачати, як то ті ж самі Поляки, що боролися “за права проти сили”, будуть у змінених умовах з успіхом приміювати методи брутальної сили та варварства супроти інших народів, були б певно пожаліли свого кроку” [5, с. 4].

Крім цього, велику увагу було звернено на підготовку військових кадрів, і хоч їх виховували в еміграції, вони мали б підкоритися першому ж заклику зі своєї заокеанської Ірландії. В той час постала в еміграції жіноча організація під назвою “Феніанське Сестрицтво” (подаємо за правописом журналу “Сурма”). Вона проводила вишкіл зв’язківців та санітарок.

Співпраця організацій у краю та в еміграції, як зауважує автор допису, також мала свої особливості. Публіцист наголошує на тісному контакті “обох віток феніанського Братства” [9, с. 6], підкреслюючи, що відбувалися спільні з’їзди, де, зокрема, обрали Стіфенса “виконавчим органом” та передали йому всі обов’язки голови Головного центру, який був найвищим органом революційного руху. Прикметно, що у емігрантській підструктурі було організовано керівництво, що складалося із п’яти членів на чолі з О’Махоні. Цю практику було запозичено в УВО, яка створила Провід українських націоналістів саме за такою системою.

Основне своє завдання емігранти виконували, збираючи кошти і надсилаючи їх в Ірландію, проте на цьому їхня діяльність не закінчувалась, адже необхідно було підпільно перевозити зброю, літературу, вишколених військових та ін.: “Зв’язок, який існував у часи визвольної боротьби між краєм та еміграцією, можна окреслити як зв’язок фронту із запіллям. Так як запілля для кожної армії становить базу її воєнних операцій, так і американська еміграція через свою всебічну допомогу давала краєвій організації можливість продовжувати зтяжну визвольну боротьбу” [9, с. 7].

Автор статей також наголошує на еволюції поглядів очільників революційного руху, адже перед 40-ми рр. вони були прихильні до пасивного спротиву, аби тільки не дати вкорінитися владі окупантів, а вже після 1948 р. ірландці закликають вибороти свої землі від колоніальних завойовників за допомогою зброї. Публіцист на прикладі ірландського визвольного руху демонструє українцям, що в обставинах, у яких ті опинилися, не має сенсу просто хотіти незалежності, — її потрібно здобувати: “Відмінно до кличів 48-го року, які казали: “коли добудете землю, тоді добудете й політичну незалежність”, проголошувано тепер, що “тільки через здобуття політичної незалежності можна забезпечити за собою землю” [9, с. 7].

Дописувач наголошував на тому, що повстання є логічним наслідком визвольного руху, і в окремій статті розповідає, як відбувалося повстання 1867 р. Хоч фенії були революційно налаштовані, їм доводилось періодично відступати під натиском англійців, канадців та американців. Незважаючи на це, революційний дух не покидав визволителів, і вони готували наступне повстання, вірячи, що роблять добро: “Подиву гідним одначе являється це, що незважаючи

на ці недомагання вдалося повстання уже самою силою революційного здвигу захопити казарми, прогнати англ. військові частини — та що більше — навіть заняти кілька важніших... (не вдається розпізнати слово. — В. П.) зокрема кілька міст” [11, с. 5-6]. Автор у своїх чотирьох статтях, надрукованих впродовж 1927 р. пропонує зразок патріота власної держави, якого не можуть зупинити епізодичні поразки, на прикладі ірландської держави вчить, як треба організувати боротьбу.

Впродовж своєї історії ірландці боролися за власні права. Вони розуміли, що потрібно також діяти на адміністративному рівні. Саме цього аспекту стосуються дві статті, надруковані в 1928 р. Прагнення ірландців до незалежності призвело до того, що О. Конель, який відстоював права свого народу в англійському парламенті, запропонував проект про “відкликання унії з Англією” [7, с. 5], після чого цю ідею підтримав ірландський народ та заснував “Союз для відкликання унії”: “Цей союз за розмірно короткий час так зріс в силу, що Англія схопилася за репресії, щоби цей рух здавити” [7, с. 5]. Крім О. Конеля відстоював нескорених ірландців у парламенті і Ч. Парнелль, що стояв на чолі “Ірландської земельної ліги”, яка виступала за збереження недоторканності ірландської землі, а також мала велику популярність серед народу, який представляла.

Після смерті Ч. Парнелля утворилося кілька таборів на основі ним очолюваної організації, і невдовзі ці табори утворили “гризню” між собою. Після зовнішнього “американських ірландців”, які відмовлялися за таких умов допомагати крайовій організації, та після переоцінки власних цінностей — утворюється “Єдина партія ірландських націоналістів” під проводом Редмонда (одного із наступників Ч. Парнелля). Автор статті звертає увагу на важливості єдності різних партій, що зумовлює єдність народу: “Цю подію, треба зареєструвати як подію великої ваги, бо з цим моментом, боротьба проти Англії набирає організованої форми й іде під знаком справжнього, одноцільного, національного фронту” [7, с. 6].

Під натиском націоналістичних партій 25 травня 1914 р. Англії довелося ухвалити т. зв. гомрул (homerule) по відношенню до Ірландії. Термін гомрул використовувався для означення автономної Ірландії [13]. Важливу роль у тому, аби змусити англійський парламент проголосити гомрул здійснила створена у 1905 р. націоналістична партія Шин Фейн, яка була активною та радикальною і цим відіграла одну з основних ролей у визволенні Ірландії: “У своєму маніфесті, вони закликали Ірландців бойкотувати англійські уряди й суди, й кожну спірну справу полагоджувати через ірландські національні мирові суди. Закликали бойкотувати англійські товари, та не вступати в англійську військову чи цивільну службу й не платити податків” [7, с. 7].

Чергове повстання відбулося на Великдень 24 квітня 1916 р., уряд Ірландської республіки підтримав його і закликав людей боротися за незалежність, покладаючись також на Німеччину, проте надії не виправдалися і чергове повстання потерпіло поразку. Незважаючи на це, через десять років того ж дня відбулося ще одне громадське повстання, що теж не досягло успіху. Публіцист називає найбільшою проблемою повстанців відсутність достатнього озброєння. Досвід ірландців повторив український визвольний рух, щоправда це стосується листопадової революції 1917 р., яка повторилася 1927 р. Тобто можна говорити

про те, що знання про ірландський рух давало змогу організувати та коригувати повстання на території поневоленої України.

Автор у своєму історичному опусі, співчуваючи переможеним, ганить Англію за те, що вона окупувала подавленого ворога, і наголошує: “Кров мучеників-героїв не пішла на марне, так як ні одна краплина людської крові пролитої в боротьбі за народну волю не пропадає ніколи безслідно” [7, с. 6]. Ці слова мають відчутний пропагандистський підтекст.

Хоч публіцист у своїх статтях “Революційний рух Ірландії” наголошував на тому, що в на ірландській землі очолював революційний рух певний лідер, проте усі громадяни переймалися справою визволення своєї держави і допомагали боротися усіма доступними індивідуальними засобами, це виявлялося хоча б у тому, що вони не сплачували податки англійцям, а складати гроші в підпільну касу революційних організацій. Ірландці об’єдналися у своїй боротьбі і англійцям довелося піти на поступки: “6-го грудня 1921 р. між Де-Валеру і Льюїс Джорджем був підписаний акт договору з Англією про створення Ірландської Вільної Держави в складі Великобританської Імперії” [8, с. 3].

Зрештою публіцист (імовірно, О. Сенік) робить логічний висновок, який стосується всіх його статей та власної позиції щодо боротьби за незалежність країни: “Це все здобули Ірландці не шляхом якихось орієнтацій чи концепцій опертих на чужу силу, а послідовною працею, єдністю, карністю й великою самопожертвою” [8, с. 4].

Слід зауважити, що, описуючи боротьбу ірландців проти окупанта, автор дописів опускає багато деталей, які стосуються війни ірландців проти Англії. Зокрема це стосується формування Тимчасового ірландського республіканського уряду, виникнення між ірландськими землями та Англією держави Радянський Лімерік, розкол на Північну і Південну Ірландію, несподіваний категоричний виступ проти ратифікації ірландсько-англійського договору Емон де Валерою, що призвело до продовження сутичок між двома державами [12]. Тобто О. Сенік (якщо він є автором дописів) у своїх статтях допускає оціночні судження та емоційні враження.

Зважаючи на те, що автор серії дописів “Революційний рух Ірландії” у журналі “Сурма” зробив відповідний історичний екскурс, можна стверджувати, що написані ним статті несли відчутну пропагандистську та ідеологічну складову та є цікавими для журналістської науки.

Подаючи дописи про ірландський визвольний рух, письменник показував приклад боротьби за незалежність власної держави для українських громадян, вказуючи на помилки та перемоги. Крім цього, слід відзначити, що вловлюється багато паралелей між ірландським та українським визвольними рухами (структура керівництва, боротьба в підпіллі, організація пропаганди, зокрема у журналі “Сурма” та ін.).

Досвід ірландського визвольного руху на сторінках підпільного націоналістичного органу УВО “Сурма” описаний майстерно, з багатим публіцистичним вмістом та є загалом достовірним. Він став корисним у розробці структури визвольної боротьби в українській державі. Подальша розробка теми визвольних рухів в інших країнах на сторінках журналу “Сурма” дасть змогу компаративно розглянути український визвольний рух у міжнародному контексті.

1. Баган О. Націоналізм і націоналістичний рух. — Дрогобич: Відродження, 1994. — 192 с.
2. Галайко Б. Часопис “Сурма” — пресовий орган пропаганди Української військової організації // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. № 612. Держава та армія. — Львів: Видавництво Національного університету “Львівська політехніка”, 2008. — С. 114-119.
3. Мартинець В. Українське підпілля. Від УВО до ОУН: Спогади й матеріали до передісторії та історії українського організованого націоналізму. — Б.м., 1949. — 349 с.+ LXXVI.
4. Посівнич М. Воєнно-політична діяльність ОУН в 1929-1939 рр. — Львів, 2010. — 368 с., іл..
5. Ревера Б. Часопис УВО “Сурма” (1927–1934 рр.): проблеми видання і розповсюдження // Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника. — Львів, 2002. — Вип. 9/10. — С. 216-230.
6. Революційний рух Ірляндії // Сурма. — 1927. — Березень. — Ч. 2. — С. 4-6.
7. Революційний рух Ірляндії // Сурма. — 1928. — Лютий. — Ч. 2. — С. 5-6.
8. Революційний рух Ірляндії (Продовження) // Сурма. — 1928. — Березень. — Ч. 3. — С. 3-4.
9. Революційний рух Ірляндії (Продовження) Зв'язок між організацією в краю та на еміграції // Сурма. — 1927. — Листопад. — Ч. 4. — С. 6-7.
10. Революційний рух Ірляндії (Продовження) Організація серед еміграції // Сурма. — 1927. — Жовтень. — Ч. 3. — С. 4-5.
11. Революційний рух Ірляндії (Продовження) Повстання // Сурма. — 1927. — Грудень. — Ч. 5. — С. 2-4.
12. http://uk.wikipedia.org/wiki/Війна_за_незалежність_Ірляндії
13. <http://uk.wikipedia.org/wiki/Гомрул>.

**THE EXPERIENCE OF IRISH LIBERATION MOVEMENT
ON THE PAGES OF UNDERGROUND NATIONALISTIC
UWO'S MEDIA “SURMA”**

Vasyl Pastushyna

Ivan Franko National University of Lviv,
Generala Chuprynky str. 49, 79044, Lviv, Ukraine

E-mail: journft@franko.lviv.ua

The article highlights the experience of the Irish national liberation movement in the “Surma” (“The bugle”) journal as a model of struggle for statehood. Basing on publicistic articles, the author concludes the proximity of the Ukrainian and Irish independence programs.

Key words: liberation movement, propaganda, Ukrainian Military Organization.

**ОПЫТ ИРЛАНДСКОГО ОСВОБОДИТЕЛЬНОГО ДВИЖЕНИЯ
НА СТРАНИЦАХ ПОДПОЛЬНОГО НАЦИОНАЛИСТИЧЕСКОГО
ОРГАНА УВО “СУРМА”**

Василий Пастушына

Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Генерала Чупрынки, 49, 79044, Львов, Украина

E-mail: journft@franko.lviv.ua

В статье проанализировано освещение опыта ирландского национально-освободительного движения в журнале “Сурма” как модели борьбы за государственность. Автор на основе публицистических статей делает вывод о близости ирландской и украинской программ достижения независимости.

Ключевые слова: наука, знания, информация, цивилизация, масс-медиа, культура, научно-популярная литература, человечество, общество.

Стаття надійшла до редколегії 01.09.2011

Прийнята до друку 26.09.2011